

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
INNOVATSION
RIVOJLANISH VAZIRLIGI

ИЖТИМОЙ СОҶАНИ
МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ КОНТЕКСТИДА
ПЕДАГОГИК ТАЪЛИМ ТАРАҚҚИЁТИ:
МУАММО ВА ИСТИҚБОЛЛАР
РЕСПУБЛИКА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАН

МАТЕРИАЛЛАРИ

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 2 мартдаги 78-фармойиши асосида 2021 йил 28 май куни Бухоро давлат университетида **“Ижтимоий соҳани модернизациялаш контекстида педагогик таълим тараққиёти: муаммо ва истиқболлар”** мавзусида ўтказилмоқда.

Анжуманнинг мақсади - мамлакатимизда таълим-тарбия тизимини янги босқичга кўтариш, педагог кадрлар тайёрлаш сифатини илғор халқаро стандартлар асосида такомиллаштириш ва олий педагогик таълим сифатини ошириш, педагогик таълим соҳасида илғор хорижий тажрибани кенг жорий этиш, педагогик таълим инфратузилмасини яхшилаш бўйича тавсиялар ишлаб чиқиш ҳамда Республикада ушбу соҳада эришилган илмий натижаларни амалиётга татбиқ қилиш ҳисобланади.

Тақризчилар:

М.Ҳ.Махмудов, педагогика фанлари доктори, профессор

М.Қуронов, педагогика фанлари доктори, профессор

Таҳрир ҳайъати:

Ш.Ш.Олимов, Б.Р.Адизов, Б.С.Сафаралиев, Г.Я.Гревцева,

И.Е.Емельянова

Мақолаларни тўпловчи ва нашрга тайёрловчи Педагогика кафедраси доценти

Қ.Ф.Абдуллаев

XX asr boshlari Turkiston jadidchilik harakati ma'rifatparvar ziyolilari qatorida Samarqand adabiy muhitining iste'dodli va zabardast vakillaridan biri Hoji Muin Shukrullo o'g'lining ham o'z o'rnini bor. Hoji Muin 1883-yil 19-martda Samarqand shahrining Ruhobod mavzeyida tug'ilgan. Yetti yoshida onasidan, o'n ikki yoshida otasidan yetim qolgan va bobosi qo'lida tarbiya topgan. Dastlab, eski maktabda savod chiqargan. Shundan keyin madrasada o'z davrining taniqli ziyolilaridan biri Sayidahmad Vasliydan arab tili qonun qoidalarini o'rgangan.

Fors, turk, azarbayjon tillarida erkin so'zlasha olish va yozish salohiyatiga ega bo'lgan. Rus tilini, Yevropa madaniyatini mustaqil o'zlashtirgan.

1901- yildan esa o'qituvchilik faoliyati boshlanadi. Behbudiy, Shakuriylar ta'sirida fikri o'zgarib, 1903-yili o'z mahallasida maktab ochgan. Ushbu maktab uchun 1908 - yili "Rahnamoi savod" nomi bilan alifbo nashr ettirgan. 1913- yili Behbudiyning "Samarqand" gazetasida va "Oyina" jurnalida ishlay boshlaydi. Ijodkor va tashkilotchi sifatida Behbudiyning rag'bat va hurmatini qozonadi.[1]

"Mehriy" taxallusi bilan ijod qilgan Hoji Muin butun umrini millat ravnaqi va ozodligi, xalqning ma'rifati yo'liga bag'ishlagan. Yoshligidan she'riyatga ixlosmand bo'lgan va nazmda ijod qilgan Hoji Muin , keyinchalik matbuotda o'zining publitsistik maqolalari bilan yo'lchi yulduz singari xalqni ma'rifatga chorladi. Barcha davrlarda ham jamiyat tarqqiyotining eng muhim omillari bo'lib hisoblangan ta'lim va tarbiyaga oid qarashlarini o'z asarlarida aks ettirgan.

Hoji Muin "Hurriyat" gazetasining 1917-yil 22-sentabr sonida Abdurauf Fitratning "Oila yohud vazoiifi xonadoriy" asari haqida shunday yozadi:|...Kitobda: xotun olmoqning sha'riy tariqasi, er va xotunning vazifalari va bolalarining badaniy, ahloqiy va fikriy tarbiyasi, yetim va xizmatkorlarning huquqi oyat va hadis ila mufassal suratda bayon etilmishdur...Xulosa: bir islom oilasining ma'sud va baxtiyorligi uchun har nimaki lozim bo'lsa, barchasi ushbu kitobda mubindur [2,71bet].

Hoji Muin ijodida insondagi to'g'rilik ulug'lanadi, haq yo'ldan o'g'ishmay ildam borishdek chorlovlar yangrab turadi. Hoji Muin qalamiga mansub "Ay qalam!" she'ri zamirida o'sha davr ijtimoiy va siyosiy muhiti , poraxo'rlik, tuhmatchilik kabi illatlar, muxtasar aytganda ma'rifat rivoji uchun qo'yilgan to'siqlardan aslo cho'chimay haqiqatni yoritishga undash aks ettirilgan.

Hoji Muin 1918-yil 11-iyunda "Mehnatkashlar tovushi" gazetasini yo'lga qo'ydi.Ushbu gazetada chop etilgan "Yoshlarimiz va qizlar tarbiyasi", "Oila tarbiyasi", "Bolalar bog'chasi", "Yoshlar! Yurtning umidi yolg'iz sizgadir" maqolalari bilan millat taraqqiyotini ta'minlovchi yurtning asl egalari hisoblanadigan yoshlar tarbiyasini dolzarb masala sifatida olib chiqdi. Hoji Muin har bir taraqqiy etgan millatning eng avvalo oilasi tarbiya topishi kerakligi, farzandlarga to'g'ri ta'lim va tarbiya berish, ushbu jarayonda yigit va qizga ajratish eng mudhish xatolardan biri ekanligi haqida "Oila tarbiyasi" maqolasida yozgan.

"Olamda taraqqiy etgan hech bir millat yo'qdirki, uning oilasi tarbiyasiz qolg'on bo'lsin. Yoki hech bir oila yo'qdirki, uning afrodi tarbiya ko'rmayincha chin baxt-saodat bilan umr kechirmakda bo'lsin. ...biz turkistonliklar ham o'n besh yil bo'ladirki, bu dunyoda o'zgalardek taraqqiy va taoliy etmak orzusi bilan yangi maktablar ocha boshladik. Yolg'iz erkak bolalarimizni tarbiya etarg'a kirishdik, ammo qizlarimizning tarbiyasiga hozircha hech bir ahamiyat bermadik. ...lekin hozirdan bilmagimiz va amin bo'lmog'imiz kerakdirkim, bizlar to erkak va qiz bolalarimizni birgalikda tarbiya etmaguncha...chin baxt va saodatga, taraqqiy va tamaddung'a yetolmasmiz"[2,84].

Hoji Muinning "Mehnatkashlar tovushi" gazetasining 1919-yil 3-noyabrdagi sonida "Bolalar bog'chasi " nomli maqolasi chop etilgan.Maqolada bolalar bog'chasi qanday maskan ekanligi, uning maqsadi nimadan iboratligi va bola tarbiyasida nechog'lik muhum ahamiyat kasb etishi haqida batafsil va xalqchil tarzda yoritilgan.

"Bolalar bog'chasi shundoq bir binodirki, anda o'quv yoshiga yetmagan 4-6 yashar bolalarni yig'ib asraydilar.Tarbiyachilar bolalarni har qismi oddiy o'yinlar bilan o'ynatalar, qog'oz, loy va cho'bdan har narsaning suratini va namunasini yasatalar. Qalin qog'ozdan kesilgan yoxud cho'bdan yasolg'on harflarni bolalarning qo'llarig'a berib, o'yin yo'li bilan harflarni tanitalar.Bolalarni birga o'ynatib, birga o'turub, birga turg'azub jamoat bilan ishlamak, jamoat bo'lib tirikchilik qilmoqg'a odatlantiradilar. Bolalarning tez och qolishini e'tiborga olib, bolalar tabiatiga muvofiq yengil-yengil yemaklar yeguzalar. Bolalarni pokizalikka odat qildiralar.Bolalarga qisqa-qisqa she'rlar o'rgatib, musiqiy havosi bilan o'qitub, ruhlarini tarbiya qilalar."[2,100-101]

Hoji Muin dramaturglik faoliyatini boshlashda Mahmudxo'ja Behbudiyning "Padarkush" asari sabab bo'lganligini o'z kundaliklarida yozib qoldirgan. Dastlab, 1914- yilda Nusratulla Qudratulla o'g'li bilan birgalikda "To'y" pyesasini, shundan keyin 1916-yilda "Ko'knori", "Mazluma xotin" sahna asarlarini yozgan. Ushbu sahna asarlarida xalq orasida urfga aylangan yomon odatlar, tarbiyasizlik oqibatlari ko'rsatib berilgan.

O'z davrining jaded ma'rifatparvarlari singari Hoji Muin ham yangi usul maktablarida bolalarga faqatgina ta'limiy emas balki ularni tarbiyaviy jihatdan ham rivojlantirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ydi. Hoji Muin bolalar uchun tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan bir qancha she'rlarni turkiydan forsiyga tarjima qilib "Guldastai adabiyot" she'riy to'plamini tuzgan.

Xulosa o'rnida aytish joizki, mohir dramaturg, o'tkir qalamli publitsist, shoir va tarjimon Hoji Muin ijodini o'rganish, shaxs tarbiyasiga doir qarashlarini chuqur tahlil qila olish va bugungi zamon ta'lim va tarbiya amaliyotida qo'llash, bugungi kun didaktlarining pedagogik faoliyatida dasturul amal bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. B.Qosimov, "Hoji Muin haqida yetti maqola".X.Davron kutubxonasi.ziyonet.uz To'plovchi va nashrga tayyorlovchilar: B.Do'stqorayev, N.Namozova;Tanlangan asarlar//Xoji Muin; to'ldirilgan 2- nashr- T.:Ma'naviyat,2010
2. Library.ziyonet.uz

"QOBUSNOMA" ASARIDA BOLALARDA ODOB-AXLOQ TUSHUNCHALARINI SHAKLLANTIRISH VA ULARNI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISH MASALALARI.

M.Y.Umurova Buxoro davlat universiteti Pedagogika kafedrasida o'qituvchisi

m.y.umurova@buxdu.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada Kaykovusning "Qobusnoma" asarida bolalarga tarbiya berishning o'ziga xos xususiyatlari, odob-axloq tushunchalarini kamol toptirish va ularni kasb-hunar ta'limiga yo'naltirish masalalari keng yoritilgan. Kaykovusning asarda keltirilgan hikmatli so'zlari, pand-nasihatlarini, pedagogik qarashlarini bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Mehnat, tasavvuf, tariqat, bola tarbiyasi, kasb-hunar, hurmat, davlat boshqaruvi, sharq pedagogikasi, tarix, ma'naviy hayot.

Mehnatsevarlik insonning butun hayoti va faoliyatida amalga oshadigan jarayondir. Halol mehnat kishi hayotining mazmunini tashkil etadi. Halol mehnat bilan tirikchilik qilish va yashash inson hayotining oily bezagidir. Shu bois donolar "Mehnat kishilik jamiyatining eng zarur shartidir" deb bejiz aytmaganlar. Mehnat inson hayotining birinchi va asosiy shartidir. Mehnat jarayoni uch jihatni, ya'ni insonning maqsadga muvofiq faoliyatini yoki mehnatning o'zini, mehnat predmetini va inson mazkur predmetga ta'sir ko'rsatadigan ishlab chiqarish qurollarini o'z ichiga oladi. Mehnat insonni tarbiyalovchi, irodasini toblovchi buyuk ne'matdir. Boshqacha aytganda, axloqiy qadriyatlarining boshqa barcha shakllari va ular takomili ham bevosita mehnat orqali ro'yobga chiqadi. Tasavvuf va tariqat ahlining buyuk namoyandasi Bahouddin Naqshband hazratlarining "Dil ba yoru dast ba kor" (diling Allohda, qo'ling ishda bo'lsin) degan hikmati insoniyat tafakkurining o'lmas tamoyillaridan biri bo'lib qolaveradi. "Yaratgan Rabbim rizqimizni ham beradi", - deb biron-bir foydali mehnat qilmay, faqat toat-ibodat bilan mag'rur yurishni emas, balki odam Alloh taoloni diliga jo qilib, baholi qudrat mehnati bilan rizqu-ro'z topib yashashi zarurligini uqtiradi. Ul zoti sharif ayni qoidaga avvalo o'zlari amal qilganlar. Ilmni, valiylikni emas, balki halol tirikchilik manbai sifatida kimxobga naqsh solish kasbini tanlab, shu orqali oila tebratganlar. Bu kasb ul zotga otadan "ota kasb" sifatida meros o'tgan edi. Hattoki, o'zlariga xizmatkor ham saqlamaganlar. Shuningdek, ul zot talabalarni madrasaga qabul qilish paytida yoshlardan: "Biron kasbing bormi?", - deb albatta so'rar ekanlar. Kasbi-kori, hunari yo'q bolalarni o'qishga qabul qilmaganlar. Buning sababini Naqshband hazratlari: "Agar kishi hunarli bo'lsa, u kishi bilimini haqiqatga bag'ishlaydi, o'z mehnati bilan kun kechiradi. Bordi-yu, kasbi bo'lmasa, bilimni tirikchilikka sarf etadi, halol mehnatni unutadi", - deya izohlaydilar. Donishmandning bu o'giti Payg'ambarimizning "Sizlarning yaxshirog'ingiz dunyosini deb oxiratini, oxiratini deb dunyosini tark etmagan, odamlarga og'irligi tushmaydigan kishidir", - degan hadislariga to'la mos keladi.

Qadimdan ota-onalarimiz bola tarbiyasida mehnatga o'rgatishga, kasb-hunarga qiziqtirishda alohida e'tibor berganlar. Farzandlarini layoqati, qobiliyatiga qarab tarbiyalaganlar. Shu o'rinda har bir ota-ona farzandning qaysi kasb egasi bo'lishiga jiddiy e'tibor berish. "Inson kasb-kori uning husni" deyishadi. Dehqonchilik, bog'dorchilik, tikuvchilik, naqqoshlik, ganch-o'ymakorlik, duradgorlik, zardo'zlik kabi kasblar bir necha asrlardan buyon xalqimiz mehnat faoliyatidan keng o'rin olgan. "Kasb muayyan bilim va mahorat talab etadigan mehnat faoliyati turidir. Unga umumiy yoki maxsus ma'lumot hamda amaliy tajriba yo'li bilan erishiladi.

Kaykovus o'z tabaqasi farzandlarining mehnatiga qobiliyatsiz ekanligini, mehnatsiz na ilm, na ma'rifatga erishishi mumkinligini o'zining hayotiy tajribasi orqali tushundi va o'g'li Gilonshoxni mehnat qilishiga, hunar o'rgatishga chaqirdi. Kaykovus yoshlarda har-xil kasb egasi bo'lishini, xilma-xil hunar

egallashni tavsiya qiladi, ya'ni u xalqqa hunar va kasbni harbiy kishiga harbiy ilmlarni so'vga suzishni, ot minishni, chavgon urishni, kamon tanlashni o'rganishni tavsiya qiladi. "Hunarni o'z vaqtida o'rganursanki, agar bir soatni bekor o'tkazmasang, agar ul vaqtda dono kishi hozir bo'lmasa, nodondin o'rgangil, chunki huhardni nodondan yaxshiroq o'rgansa bo'lur. Bu shul jihatdinki har vaqtda ko'ngil ko'zi va aql nazari bilan nodonga boqsang, uning nopisandida ishlarini ko'rib undan parhez qilursan". Kaykovus o'zining yaxshi fazilatlar va hunar sababli bolang qadr va martabasi borligini bilib, yanada avvalgi kishini haqiqiy hunarmand deb biladi.

U jamiyat taraqqiyotida ilm bilan birga kasb-hunarning ham zarurligini ta'kidlaydi: "Agar kishi har qancha oliy nasab va asl bo'lsa-yu, ammo hunari bo'lmasa, u haloyiqning izzat va hurmatidan noumid bo'lur. Ulug'lik aql va bilim biladur, nasl-nasab bila emas. Otni senga ota va onang qo'ymishlar, sen unga g'urra bo'lmag'il ... Ammo sen hunar bila bir nomga ega bo'lg'il" . deydi u.

Shuning uchun asarda turli kasb egalari ulug'lanadi. Kaykovus kasb-hunar o'rganishni bilim olish bilan qo'shib olib borishni tavsiya qiladi. Fanni amaliyot bilan o'zviy aloqada deb qaraydi. Kaykovusning bu qarashlari o'sha davrning ilg'or qarashlaridan sanaladi. Asarda munajjimlik, yer o'lchash, musiqa tibbiyot sohasidagi kasb egalarining faoliyati ilmiy nuqtai nazardanyoritiladi. Ayniqsa tibbiyot ilmga oid qarashlari bo'lganligidan dalolat beradi. Uning turli kasb- hunar vakillari haqidagi fikrlari amaliyotga tadbiq etishga o'ta muhimligi bilan diqqatga sazovar. Masalan: "Dabirlik va kotiblik zikrida" bobida yozma nutqni yaxshi egallash, chiroyli yozish va mashq qilishni maslahat beradi. U xat yozishda sajhga rioya etish, har bir so'zni yoqimli, tushunarli, qisqa yozish, zukko va sezgir bo'lishni ta'kidlaydi. Xattotlikning ulug' hunar ekanligi, ammo bu hunarda hech qachon soxtalik, pastkashlik qilmaslikni, sir saqlashni tavsiya etadi va bu borada ibratli hikoyatlar keltiradi. U kotiblikning shartlari haqida gapirib, har doim podshoh (rahbar, boshliq) huzurida hozir bo'lishi har bir qilinadigan ishni yaxshi anglab olish, kerakligini aytadi. Har bir ishni tekshirib, kuzatib turish, biror ishni yoddan chiqarmaslik, xabarsiz qolmaslikni o'qtiradi. Har daqiqa ish bilan mashg'ul bo'lish, barcha hisob kitob ishlarini vaqtida bajarish kotibning vazifasi deb biladi u. "Podshohning sirini aytmagil va har bir ishdan podshohni ogoh qilgil" – deydi. Xattotlikning ulug' hunar ekanligini o'qtirib, lekin bu hunarda hech qachon soxtalik, pastkashlik qilmaslikni, sir saqlay bilishni, yolg'on xabar yetkazmaslikni maslahat beradi.

Unig kasb hunarga oid "Dehqonchilik va bozor peshalari bayoni" zikrida nomli 43 bobi ham diqqatga sazovor. U avvalo dehqonchilik ilmni egallash mazkur ishda yerni tarbiya qilish, tezkor va g'ayratli bo'lishni ta'kidlaydi. Boshqa hunarlar kabi bunda ham rostgo'y bo'lish, baxillikdan qochish kabi xislatlarga ega bo'lishga undaydi. Ayniqsa uning bozor bilan bog'liq kasb-hunar kishilarga bergan o'gitlari qiziqarli. Masalan: "Bozor xalqi bila bozori bo'lgil. Toli va tarozini rost qilgil. O'z aqchang haqida ikki dil va ikki hamyon bo'lmagil. Sheriklaringga hiyonat qilmagil, har peshakim qilsang unga hiyla qilmagil va hamisha hamma ishingni birdek qilgil. Agar moldor bo'lsang, muhtojga qarz bermoqni g'animat bilgil" – deb to'g'ri ta'kidlaydi. Bu pandlar ham hukmdorga, ham oddiy fuqaroga barobar zarur hisoblanadi. Bu bilan u yoshlarda mehnatsevarlikni, mehnatkash insonga hurmat tuyg'usini tarbiyalaydi. Jismoniy mehnat bilan ham aqliy mehnat kabilar bilan shug'ullanish lozimligini bayon etadi. Kaykovus "Vazirlikning shart va rasmlari zikrida" nomli 40 bobda vazirlarning ishi, faoliyati, ular amal qilishi kerak bo'lgan axloq- odob, hulq – atvor qoidalari haqida gapirib o'tadi. "Ey fazand agar vazirlik mansabiga yetsang, turli hisobot yo'llarini, muomila tarkibini yaxshi o'rganib olgin, podshohga (davlat boshlig'i) hamma vaqt to'g'ri yo'llarni bayon qilgil, insoflik bo'lgil" deb o'qtiradi. U vazifasidan foydalanib, barcha molni uyiga tashimaslikni, arzimas narsalarga nazar solmaslikni, mol yig'ishni hohlasa vayron mamlakatlarni obod qilib daromad topishini aytadi. "Bilgilki, jahonni lashkar bila, lashkarni zar bila, zarni obodonlik bila, obodonlikni aql- insof bila qo'lga kirgussa bo'lur. Demak, aql – insofdan g'ofil bo'lmagil" – deydi. Yolg'on farmon chiqarmaslikni, o'z so'zini ulug' tutushni, o'z farmoniga xilof ish qilmaslikni ta'kidlaydi.

"Sipoxsoralik shartlari va odatlari zakrida" nomli 41- bobda "Ey farzand, agar sipoxsolar bo'lsang, lashkaringga exson ko'rgazgil ham o'z tarafingdan ham podshoh tomonidan ularga yaxshilik rasmini tutgil. Hamisha haybatlik bo'lgil va urush qilmoq tarikan bilgil" – deb bayon etadi. U o'z fikrini urushda bir qadam ham orqaga chekinmaslikni, doim olg'a bosish, oldinga harakat qilish kerak deb biladi. Qo'shin boshlig'i har doim lashkarga xush so'z, xush muomilada bo'lishni suv, nonni birgalikda baham ko'rishni maslahat beradi.

Kaykovus 42- bobda podshohlik (davlat boshlig'i) haqida gapirar ekan "ey farzand, agar podshoh bo'lsang, porso (xudojo'y, yomon ishlardan saqlanuvchi) bo'lgil va ko'zingni qo'lingni haloyiqning ayol va atrofidan (xotin bolachaqalari) yiroq tutgil. Pok va imonli bo'lgilki, bu poklikdur", deydi. Davlat va o'zining shaxsiy ishlarini ham aql yuzasidan bamaslahat o'ylab sabr – toqat bilan, natija va oqibatini ko'z oldiga keltirib amalgam oshirishni aytadi. Hamisha rostgo'y kam gapiruvchi bo'lishni talab qiladi.

“Hamisha lutf va qaramni odat qilgil, lekin siyosatlik bo’lgil”- deb o’qtiradi. Uning fikricha, kimgaki ish buyursa ya’ni vazifa tayinlovchi shu vazifaga munosib kishini tayinlashi kerak. Agar ish bilmagan kishiga rahbarlik qilishni topshirsa, u ish bilmasligidan o’z manfaatini o’ylash harahatiga tushadi.

Podshohdagi olti hislatni u alohida ta’kidlaydi haybat, adil, saxovat, muxofazat, muloyimlik, rostgo’ylik podshoh bo’lsang bu ishlarga ehtiyot bo’lgil va olam podshoxlarning holidan shundog’ xabardor bo’lib turgilki ularning nafas olganlaridan ham xatto g’ofil bo’lmagil undan so’ng o’z viloyating va lashkar holidin ham ogoh bo’lgil deb tushuntiradi.

Kaykovus o’z asarida hayotiy va amaliy masalalarni keng ochib beradi. Uning kundalik turmushdagi xulq- odob qoidalariga oid fikrlari asarning “Mazax” (hazil) qilmoq, shart – ranj (shaxmat) va nard o’ynamoq zikrida, “Shikorga” (ov) chiqmoq zikrida, “Chavgon o’ynamoq zikrida” shuningdek ovqatlanish, dam olish, hammomga borish, mehmondorchlik, sharob ichishga bag’ishlangan boblarida bayon qilingan bo’lib, ular hozirgi paytda ham ahamiyatini yo’qotmagan. Bunday xulq- odob qoidalari inson kamolotini ko’rsatuvchi sevgi namoyon bo’ladi. Alloma bu masalalarni o’z turmushida ko’rgan, uchratgan, boshidan kechirgan va shular asosida jam qilgan. Bu hayotiy muammolarni Kaykovus hikoyalar, maqolalar, donishmandlarning hikmatli so’zlari vositasida isbotlaydi. Shuning uchun ham “Qobusnoma” IX asr Sharq pedagogikasi tarixida g’oyat qimmatli asarlar qatoriga kiradi.

Kaykovus “Sharob ichmak” nomli II bobga sharob (aroq, mast qiluvchi ichimlik) ichishning qoidasi, chegarasi va adog’i haqida so’z yuritadi. “Ey farzand, bilgilki senga sharob ich deb aytmaman, ammo ichma deb ham aytmaman, negaki yosh yigitlar qari kishining so’zi bilan yigitlik vaqtining ishlarini tark etmaslar. Kaykovus yoshlarga sharobni iloji boricha ichmaslikni maslahat beradi. Bu bilan ham haq taoloning, ham ota-onaning, ham xalqning xushnudlikni qozonasan” deb o’qtiradi. Lekin majlislarda do’stlaring senga sharob ichirmasdan qo’ymaydi. Bunday xollarda sharob ichishning rasmini yodingdan chiqarmagil deydi. Sharobni haddan ziyod ichmaslikni, taom yegandan so’ng agar tashna bo’lsa uch martagacha iste’mol qilishni, lekin asr nomozidan so’ng icha boshlashni o’qtiradi. “Chunki mast bo’lganingni hech kim ko’rmaydi va hech kim uyaltirmaydi” deydi. “Sharobxo’rlikdan ikki narsa hosil bo’ladi: yoki be’morlik, yoki devonalik. Nahor paytidagi ichishning zarari bexad ekanligini aytadi va juma kuni ichmaslikni odat qil, bundan sening nafsing, tomirlaring, ko’zing, aqliy ruhiy tanang osoyish topar” deb maslahat beradi. Mehmondo’stlik xalqimiz tarixida ming yillardan beri o’rin olib kelayotgan an’analardan biri. Ahloq va nafosat manbai hisoblangan. Mehmondo’stlikda do’stlik, o’rtoqlik, odamgarchilik, insonparvarlik, poklik kabi odob qoidalari buloq bo’lib qaynaydi. Mehmondo’stlik o’zbek xalqining oliy fazilati, mehmon kelganda o’zlari kambag’al bo’lsa ham mehmon oldiga choy damlab, uyda bor masalliqdan biror taom tayyorlash o’zbek xalqining odati bo’lgan. Mezbon oilasidagi kamchiliklar, yetishmovchiliklar to’g’risida og’iz ochmagan, o’zini xushchaqchaq, o’zini dilkash ko’rsatgan. Mana shu mehmondo’stlik odobi haqida “Qobusnoma” ga quyidagi fikrlarni uchratamiz.

“Ey farzand bilginki, har xil begona odamlarni mehmon qilmagil, nedinkim har kun mehmon olsang, unga loyiq ishlarni ko’ngil murodiga qila olmago’ydir ” deydi. Har oyda bir marta mehmon chaqirishni va har chaqirganda qiladigan harajatni bir marta qilib to’la-to’kis, bekamu-ko’st dasturxon tuzatishni buyuradi. Odamlar kelganda barcha uy a’zolari bilan uni istiqbolga qilmaslikni, haddan ziyod kulmaslik va o’ta darajada jiddiy qiyofaga siyosat bilan turmaslikni maslahat beradi. “Agar o’zing mehmon bo’lsang kun och va to’q bo’lib ham bormagil, tez yurib borma, uning uyida o’zingga munosib joyda o’tir, uy egasiga hizmat buyurmagil, haddan ziyod sharob ichmagil ”- deb o’qtiradi.

Kaykovus kundalik so’zlashuvda uchrab turadigan hazil qilmoq, shatranj va nard o’yinlari haqida ham o’z tushunchalarini bayon etadi. “Ey farzand, bilgilkim, ko’p kishilar deb durkim mazax fassodning muqaddimasidir. Mazah, ya’ni xonaki kishiga dahl qilmoqdin xazar qilgil” deydi. u mastlikda va mastlarga hazil qilishni rad etadi. Mazax qilishni ayb den bilmaydi. Lekin o’zingdan kichkinalarga va pastlarga ya’ni o’zing tengilarga hazil qil, toki ular javob bersalar ayb bo’lmagay deydi. Hazilning chegarasidan o’tib ketmagil toki urush kelib chiqmasin. Agar urushib qolsang, u miqdor janjallashmagilki, yarashishiga o’rin qolsa urush qilmoq yosh bolalar va xotinlarning ishidur deb uqtiradi. Shatranj va nard o’ynamoqni omad qilib olmaslikni o’ynaganda ham garov bog’lamaslikni qimorboz kishi bilan o’ynamaslikni targ’ib qiladi. Bu boshlashini aytadi. “Mastlar va turklar bilan hargiz garov bog’lamagil va janjal orttirmagil”. U kishi sevgi, muhabbat haqida gapirar ekan, bu yo’lda yanglishmaslikni, latif ta’b bo’lishni manzur ko’radi. “Ey farzand, to kishining ta’bi latif bo’lmasincha oshiq bo’lmagusidir, nedinkim ishq beshak ta’bi latiflikdan paydo bo’lur. Shuning uchunkim, latif ta’bdin latiflik to’g’ulur, g’aliz tabli va yalqov kishi hech vaqt oshiq bo’lmas” deb oshiqqlarcha xos his – tuyg’ularni ifodalaydi. U ishq yo’lida ihtiyot bo’lishga undaydi. O’zingni saqlagil oshiqlikdan parhez qil deydi.

Ҳ.К.Ҳомидов. БУЛАЖАК МУТАХАССИСЛАРДА ВАТАНПАРВАРЛИК ТУЙГУСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ФУНКЦИЯЛАРИ	124
O.R. Ortiqov. TALABALAR AHLOQIY MADANIYATI SHAKLLANTIRISHDA PEDAGOGIK DEONTOLOGIYA FANINING ANAMIYATI.....	125
R.I.Temirov, B.J.Umarov. HOJI MUIINING TARBIYAGA OID QARASHLARI.....	127
M.Y.Umurova. “QOBUSNOMA” ASARIDA BOLALARDA ODOB-AHLOQ TUSHUNCHALARINI SHAKLLANTIRISH VA ULARNI KASB-HUNARGA YO’NALTIRISH MASALALARI	129
Ж.Ш.Остонов. ЎСМИРЛАРДАГИ ЕНГГА ОЛИШ ХУЛҚ-АТВОРИНИНГ АСОСИЙ СТРАТЕГИЯЛАРИ.....	132
Ж.Ш.Остонов, Курбонова З.И. ЎСМИРЛАРДАГИ КОПИНГ ХУЛҚ-АТВОР ВА УНИНГ ШАХС МУВАФАҚҚИЯТИДАГИ ЎЗARO АЛОҚАДОРЛИГИНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ	134
Ш.Ш.Рустамов. МАТЕМАТИК УСУЛЛАР ОРҚАЛИ ПСИХОЛОГИК МАЪЛУМОТЛАРНИ СТАТИСТИК ИЗОҲЛАШНИНГ ЎЗИГА ҲОС ҲУСУСИЯТЛАРИ	135
Н.Р.Ахмадов, Н.С.Рахимова. ЎСМИРЛАРДА СУИЦИДИАЛ ХАВФ ШАКЛЛАНИШИНИ ОЛДИНИ ОЛИШНИНГ ПСИХОЛОГИК АСОСЛАРИ.....	136
О.А.Сатторова. ПРОБЛЕМЫ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ В СЕМЬЕ В ХАДИСАХ ИМАМА ИСМАИЛА АЛЬ-БУХАРИ.....	138
T.I.Rajabov. O`ZBEK MUSIQA FOL`KLORIDA BUHORO BOLALAR FOL`KLOR QO`SHIQLARINI IJRO ETISH USLUBLARI	140
А.И.Султонов. ТАРБИЯСИ ОҒИР ЎҚУВЧИЛАРДА МИЛЛИЙ ҒОЯНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ОИЛАДАГИ МАЪНАВИЙ ТАРБИЯНИНГ АҲАМИЯТИ.....	143
З.Ж.Ахмедова, Ф.Қахрамонов. ОИЛАВИЙ МУНОСАБАТЛАР МУСТАҲҚАМЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА ПСИХОЛОГИК КОНСУЛЬТАЦИЯНИНГ ТУТГАН ЎРНИ.....	145
M.M.Aslonov. BUHORO XALQ RESPUBLIKASINING PEDAGOGIK XODIMLAR TAYYORLASH SOHASIDAGI ISLOHOTLARI.....	148
К.К.Кобилжонов. БОРЬБА КУРАШ В КАК СРЕДСТВО НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ.....	150
Farmonova M. INGLIZ TILINI O`RGATISH JARAYONIDA USTOZ – SHOGIRD MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISH YO`LLARI.....	152
G.Toshova. OILADA SOG`LOM, MAN`AVIY-AXLOQIY MUHITNING BOLALAR TARBIYASIDAGI AXAMYATI	153
Сайфуллаева Н, Бозоров Ж. ИННОВАЦИОННОЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ КАК КОМПОНЕНТ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ	155
G.S.Nuratova. INGLIZ TILI FANINI O`QITISH JARAYONIDA ZAMONAVIY DIDAKTIKA VOSITALARI TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	156
Б.Т.Жураев. АБУШАКУР БАЛХИЙНИНГ «ОФАРИННОМА» АСАРИДА АХЛОҚИЙ ҒОЯЛАРНИНГ ИФОДАЛАНИШИ	157
З. Расулова ТЕХНОЛОГИК ТАЪЛИМ ЙЎНАЛИШИ ИХТИСОСЛИК ФАНЛАРИ БЎЙИЧА ЎҚУВ ЖАРАЁНИНИНГ ЭЛЕКТРОН-ДАСТУРИЙ ВА МЕТОДИК ТАЪМИНОТИ.....	158
Ш.М.Фармонова. ЛОЙИҲАВИЙ ТАЪЛИМ ВОСИТАСИДА БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ КОММУНИКАТИВ МАДАНИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ	160
V.Q.Xodjayev, B.V.Xodjayev. FUQAROLIK MADANIYATINING TARKIBIY QISMLARI VA ULARNI UMUMTA`LIM FANLARNI O`RGANISH JARAYONIDA SHAKLLANTIRISH	162
Хабибова Г.Г. Бахриева У.Б. АДАБИЁТ ВА САҲЪАТ — ШАХС МАЪНАВИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ВА РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МУҲИМ ВОСИТАСИ	164
А.Т.Гулбоев. ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ – ТАЪСИРЧАН ТАРБИЯ ВОСИТАСИДИР	165
A.T.Gulboyev, Salimova Shabnam. XALQ PEDAGOGIKASINING BOLA TARBIYASIDAGI ANAMIYATI.....	167
Д.О.Содиқова. ВКЛАД А.Р.БЕРУНИ В ЕСТЕСТВЕННЫЕ НАУКИ.	168
Д.Ф.Курбанова. ГУМАНИСТИЧЕСКИЕ И ПАТРИОТИЧЕСКИЕ ИДЕИ А.НАВОИ	170
Н.Д.Хайитова. ТВОРЧЕСТВО АЛИШЕРА НАВОИ – ВЕЧНО	172
Ш.А.Гафурова. РОЛЬ МАХАЛЛЫ В ФОРМИРОВАНИЕ ГАРМОНИЧНО РАЗВИТОГО ПОКОЛЕНИЯ.....	174
M.Ergasheva. O`QUVCHILARIDA IJODIY FIKRLASH QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISH IMKONYATLARI.....	176
I.E.Davronov, T.Sh. Ergasheva, S.Muhiddinova. BOSHLANG`ICH TA`LIMDA TA`LIM	